Håkansson, David & Karlsson, Anna-Malin (red.): *Varför språkvetenskap? Kunskapsintressen, studieobjekt och drivkrafter*. 292 s. Studentlitteratur. Lund 2017. ISBN 978-91-44-10890-2.

Kraven på vetenskaplig självreflexion är höga i dag, också för språkforskare. De gäller såväl vad som kan kallas inomvetenskapliga frågor om vetenskapsteoretiska och ontologiska ställningstaganden som existentiella grundfrågor. Högtidligt talat: Vilken glädje och nytta har mänskligheten av det jag gör? Varför språkvetenskap?

Varför språkvetenskap? är också huvudtiteln på en antologi redigerad av David Håkansson och Anna-Malin Karlsson. Den rymmer 16 kapitel av 26 författare om språkvetenskapens belägenhet och uppgifter. Både huvudtitel och undertitel är viktiga. Detta är inte en forskningsöversikt, inte en introduktionsbok till teori och metod inom språkvetenskapens olika grenar, och inte en ämneshistorik – även om den ibland kan låna sig till dessa ändamål. Nej, bokens ärende är mer uppfordrande än så. Den återkommande frågan är just *Varför?* Vad är det för mening i att göra det vi gör?

Boken har oavvisliga förtjänster, förutom den självklara att varje forskargeneration för självreflexionens skull behöver böcker av det här slaget. Till dessa förtjänster hör en genomförd anknytning till den närmaste och viktiga föregångaren, *Nordistiken som vetenskap*, som Jan Svensson redigerade och gav ut 1988. I andra kapitlet i *Varför språkvetenskap?* prövar Svensson att sammanfatta utvecklingen, främst inom svenska/nordiska språk, de senaste 30 åren. Hans utgångspunkt är nu liksom 1988 Habermas distinktion mellan tre vetenskapstyper: den empirisk-analytiska med ett »tekniskt» kunskapsintresse (syntaxforskning i Chomskytraditionen är ett typexempel), den socialvetenskapliga med ett »emancipatoriskt» kunskapsintresse (till exempel kritisk diskursanalys) och den historisk-hermeneutiska med ett »praktiskt» kunskapsintresse (kommunikationsetnografisk klassrumsforskning eller interaktionell lingvistik är exempel). Citattecknen är mina och markerar att jag finner beteckningarna mindre lyckade, men tredelningen är ett fruktbart tankeredskap. Svensson ser en »tämigen dramatisk expansion» i den meningen att betydligt fler kunskapsområden hanteras i dag än för 30 år sedan, och »påtaglig trängsel» kring det praktiska intresset. Också David Håkanssons kapitel 3, »Språkvetenskapen och teorierna», vilar tungt på den habermaska tredelningen. Den styr därmed läsningen av hela boken, i huvudsak på gott. Håkansson har en intressant men långt ifrån given förklaring till det praktiska intressets företräde. Språkbruket, i motsats till språkssystemet, dominerar som forskningsobjekt i svensk språkvetenskap, och denna forskning präglades före genombrotten för sfl och kritisk diskursanalys av ett rent beskrivande intresse. Språkbruksforskning behöver inte strikt hypotesdrivande teorier på samma sätt som den »tekniska» systemforskningen, menar Håkansson. Den är betjänt av andra former av teoribyggen som först omkring 2000 på allvar slår igenom.

En annan förtjänst är att 11 av 16 kapitel har mer än en författare. Tillsammans med nitiskt redaktörsarbete, får man förmoda, har det framgångsrikt satt stopp för idiosynkratiska slagsidor (även om det blir lite mycket V2, se nedan). Samförfattarna delar i huvudsak grundsyn och inriktning, men någon gång har forskare med olika utgångspunkter fått i uppgift att åstadkomma en gemensam text. I kapitel 8, »Forskning om språkssystemet», möts en minimalist (Erik Magnusson Petzell), en konstruktionsgrammatiker (Benjamin Lyngfelt) och en interaktionist (Camilla Wide). Kapitlets lama av-

slutningsrader låtsas nog ett samförstånd som inte finns (samförstånd bör ju skiljas från ömsesidig respekt), men annars blir det stimulerande läsning. Fler kapitel hade gärna fått bygga på denna form av möte. Exempelvis tycker jag att Lann Hornscheidt och Daniel Wojahn i kapitel 16, »Aktivistisk språkvetenskap», är alldeles för eniga om att reservera begreppet språkaktivism till kritisk analys av benämningspraktiker för undertryckta minoritetsgrupper. Vad hade hänt om en aktionsforskande andraspråksdidaktiker fått vara med och skriva?

En tredje förtjänst är ambitionen att pröva språkvetenskapens gränser. Av de sexton kapitlen kan de tre första sägas vara allmänt överblickande, och åtta röra sig kring vad vi numera ser som ganska typisk språkforskning: diskursanalys, syntaxhistoria, samtalsanalys med mera. Men i kapitel 10 inventerar Per Holmberg forskning i svenska med didaktisk inriktning och ställer den mot utbildningsvetenskapen (moderna språk lämnas alltså därhän i kapitlet). I kapitel 11, »Sopor som texter i ett globalt perspektiv», diskuterar Anders Björkqvall förhållandet mellan lingvistisk analys och allmän semiotik. Och i kapitel 12 lyfter Paula Henriksson och Ingela Nilsson fram de »teoretiska synsätt och metodologiska verktyg» som överskrider gränsen mellan språk- och litteraturvetenskap. Fanny Forsberg Lundell och Lina Nyroos söker sig i kapitel 15 bortom vetenskapen genom att vända sig till disputerade språkforskare med arbete utanför universitetsvärlden: Vad i sin forskarutbildning anser de sig ha mest nytta av? Generiska kompetenser visar sig viktigast: att hantera stora textmängder, att muntligt och skriftligt kunna presentera komplicerade sammanhang, att alltid kunna anlägga ett metaperspektiv på text och samtal. Anna W. Gustafsson och Victoria Johansson letar efter gränserna på ett annat sätt genom att i kapitel 13 gå igenom alla projektansökningar 2005–2014 till VR och Riksbanken som passerat språkvetenskapliga beredningsgrupper och fått pengar. Vad kan man över huvud taget forska om? Spektret är naturligtvis stort, från naturvetenskapligt orienterade projekt om språktillägnande som använder »neurofysiologisk data från EEG», till mycket samhällsvetenskapliga om »normer och ideologier som rör familj, föräldraskap och relationer i vardagliga samtal mellan barn och vuxna». De avvisar – möjligen lite fejt – tanken på en språkvetenskapens kärna och periferi; framgångsrik forskning är alltid i rörelse.

Självfallet har boken också begränsningar. Det måste sägas att den i första hand tar upp ämnet nordiska språk eller svenska. Sjutton av författarna kommer ur den ämnes-traditionen, om jag räknat rätt, ytterligare fem från lingvistik eller tvåspråkighetsforskning och bara fyra från andra språk eller icke språkliga ämnen (antik grekiska, franska, engelska, litteraturvetenskap). Av ungefär 35 språkprov som anförts för något utförligare exempelanalyser har det stora flertalet hämtats från svenska (ca 25) eller andra nordiska språk (7 norska och 1 isländskt). Att Tromsödialekt kan sakna V2 exemplifieras med stor entusiasm i kapitel 7, 8 och 9 – visst är det intressant, men ger det inte en något ensidig bild av grammatikforskning?

En trivial kritik är att en antologi av detta slag alltid kommer att uppvisa luckor i förhållande till en del forskningsområden. Utgivarna tar också inledningsvis avstånd från den vid närmare eftertanke orimliga idén om en volym där fonetik, namnforskning, språktypologi, attitydforskning och mycket annat alla ska få sitt rättvisa kapitel. Den som så önskar bör nog hellre söka sig till någon av de *The XX Handbook of YY* som de internationella förlagen tävlar om att ge ut.

Jag vill ändå vara enfaldig nog att sakna de tre gränsområdena kognitionsforskning, språkteknologi och andra- eller främmandespråksinlärn timer. De är starkt expansiva i dag, både vetenskapligt och samhällsligt. Kanske ingen framtida språkforskare kan undvika att anknyta till något av dem. Det hade exempelvis varit fint med ett dialogiskt kapitel där en kognitiv och en sociokulturellt inriktad andraspråksforskare prövat sin verksamhet.

Enskilda kapitel kan självklart också ha blottor. Själv hängde jag upp mig på en som jag tyckte orättvis behandling av labovsk sociolingvistik i kapitel 4, »Från korrelation till konstruktion». Lars-Erik Johanssons och Anna-Malin Karlsson framhåller att variationslingvistikens med sitt systemperspektiv har svårt att visa hur social betydelse skapas. Kritiken är relevant, men mycket osolidarisk med Labovtraditionens historisk-hermeneutiska kunskapsintresse att fånga kausaliteten mellan språklig variation och förändring.

Anmärkningar av detta slag mot enskilda kapitel bottnar dock ofta i läsarens speciella förkärlekar och är kanske i sin tur osolidariska med redaktörernas syfte. Något mer principiell är då invändningen att flera kapitelförfattare ibland håller sig på för säker mark. Det är välgörande när Per Ledin och Catharina Nyström Höög i sitt textforskningskapitel, med ett långt exempel på multimodal analys, vågar ta ställning och förespråka rent skriftspråkliga texter »som avancerade redskap för tänkande och handlande» som det viktigaste studieobjektet. Eller när Leelo Keevallik och Jan Lindström i kapitlet »Språkvetenskap och interaktionsforskning» likaledes mot slutet och nästan till sin egen förvåning börjar förskjuta studieobjektet från interaktionsmönster till maktförhållanden. Men andra faller i handboksfallan att propagera för ett synsätt med hjälp av de mest välkända och tydligaste exemplen – det är god pedagogik till en början för den som är obekant med kapitlets ämnesområde, men den tankeväckande komplikationen behövs också. Exempelvis kunde David Karlander, Tommaso M Milani och Rickard Jonsson i sitt på många sätt utmärkta kapitel 14 om språkideologisk forskning, »Gränsdragningar som språkideologisk praktik», inte bara ha cirkulerat kring välkända diskurser om standard-svenska och multietniskt ungdomsspråk. Nog erbjuder också problemkomplexet älv-dalska-språk-dialekt lika intressanta gränsfrågor? Och meänkieli-finska, begreppet modersmål eller den svenska skolpolitikens distinktion mellan engelska och moderna språk?

Ett sådant sökande efter det lite oväntade hade nog lyft fram huvudärendet ännu tydligare: att diskutera våra kunskapsintressen. För det knepiga med den här boken är läsarten. Den kan verka lättläst med genomgående välskrivna, inte så långa kapitel. De lockar till att välja ut några stycken som introduktion till exempelvis språkhistorisk forskning eller interaktionell lingvistik. Men lättlästheten är skenbar. Först när alla olika kapitel ställs mot varandra får diskussionen tyngd, och bokens stora kvaliteter träder fram ordentligt. Varför språkvetenskap? Vad vill vi veta?

Två svar på den frågan utläser jag av boken som helhet: människans språkförmåga och människans meningsskapande. Ser man till ämnesgränser och forskningsinriktningar pekar det förra mot kognitionsvetenskap och neurolingvistik, det senare mot socialvetenskaper som antropologi, pedagogik och historia. Är det däremellan vi hittar språkvetenskapen?

Olle Josephson